

“BİZİM GÖLÜMÜZÜ BİZE VERMEYECEKLER”: KARAMIK GÖLÜ’NÜN (AFYONKARAHİSAR) KÜLTÜREL VE POLİTİK EKOLOJİSİ¹

“They will not give us our Lake”: Cultural and Political Ecology of Lake Karamik
(Afyonkarahisar)

Mustafa HASBEK*

Prof.Dr. Yılmaz ARI**

Öz:

Bu çalışma Afyonkarahisar ilindeki Karamik Gölü’nü kültürel ve politik ekolojik perspektif ile incelemeyi amaçlamaktadır. Karamik Gölü uluslararası düzeyde önemli bir sulak alan olmasına rağmen bu önemi anlamında gölü inceleyen akademik çalışmalar henüz yoktur. Bu boşluğu doldurmak için alanın kültürel ve politik ekolojisi saha çalışmalarıyla ortaya konulmuştur. Çalışma şu soruları cevaplamayı hedeflemektedir: göl çevresinde geleneksel insan-çevre ilişkisi nasıldır ve bu ilişki zamanla nasıl değişmiştir? Bu değişimi etkileyen yerel, ulusal ve uluslar arası kurum ve kuruluşlar hangileridir? Yerel halkın değişimlere gösterdiği tepki temelde nasıl şekillenmektedir? Sonuçta bu değişimler sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu mudur? Kurumlardan elde edilen istatistikî veriler ile saha çalışmalarında etnografik yöntem kullanılarak elde edilen birincil veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları Karamik Gölü ve yörede yaşayan insanlar arasında kopması mümkün olmayan bir bağ olduğunu göstermiştir. Alan, bir dizi politik karar ve yerel uygulama sonunda fonksiyonlarını yitirmeye yüz tutmuş ve bu durum gittikçe daha da kötüleşmektedir. Çalışma sonuçları alanda yaşayan yerel halkın zamanla alanla ilgili gelişmeleri etkileme gücünün azaldığı ve alan dışındaki birçok gelişme ile kurum ve kuruluşun göl çevresindeki insan-çevre ilişkilerinin şekillenmesinde daha etkin olduğunu göstermiştir. Alanın sürdürülebilir kullanımı için yerel halkın karar mercilerindeki rolü güçlendirilmeli ve sürekli hale getirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Karamik Gölü, Sulak Alan, Kültürel ve Politik Ekoloji, Sürdürülebilir Kullanım.

¹ Bu çalışma Mustafa Hasbek tarafından hazırlanan Karamik Gölü’nün (Afyonkarahisar) Kültürel ve Politik Ekolojisi isimli yüksek lisans tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

* Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCID ID:0000-0003-0412-1697.

** Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü. ORCID ID: 0000-0001-7735-7890. İletişim yazarı e-posta: yari@bandirma.edu.tr

Dergiye Geliş Tarihi: 25.10.2018

Yayına kabul Tarihi: 30.11.2018

Abstract:

This study aims at investigating Lake Karamık, in Afyonkarahisar, with a cultural, political ecological perspective. Although Lake Karamık is an internationally important wetland no literature exists, investigating the lake as a wetland. In order to fill that gap, fieldwork has been done to understand the cultural and political ecology of the lake. The research aims to answer questions like: What is the traditional human-environment interaction around the lake and how has this relationship changed over time? How do local, national and international actors involve in decision-making? Are the changes in the area compatible with the sustainability targets? How local people have reacted and responded to the changes? The statistical information from official institutions and primary data gathered through fieldwork were analyzed by using descriptive analysis method. The results showed that there has been an enduring relationship between people and the Lake Karamık. However the Lake ecosystem has degraded as a result of some political decisions in addition to some local usages. Outside forces are more effective in terms of determining the human-environment relationship at the site. In order to follow a sustainable use agenda the role of local populations should be enhanced.

Keywords: *Lake Karamık, Wetlands, Cultural and Political Ecology, Sustainable Use.*

1.Giriş: Problem ve Araştırma Soruları

Yaklaşık on bin yıl önce başlayan tarım devrimi, 250 yıl önce başlayan sanayi devrimi ve özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızla gelişen teknoloji devrimi doğa üzerinde olağanüstü tahribatlar oluşturmuştur. Sonuçta oluşan tahribat o kadar büyük boyutlara ulaşmıştır ki tahrip edilmemiş alanların korunması bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Modern anlamıyla doğa koruma fikri de bu ihtiyacın bir sonucu olarak son 100-150 yılda gündeme gelmiştir. Arı (2014b) doğa korumayı “*Doğallığı nispeten bozulmamış alanları, spesifik hedefler belirleyerek bizden sonraki nesillere aktarabilmek için alınması gerekli olan hukuki, idari, teknik ve sosyal düzenlemelerin hepsine birden doğa koruma adı verilir*” şeklinde tanımlamaktadır. Farklı özelliklere sahip ekosistemler bu çerçevede koruma altına alınarak kaynakların sürdürülebilir kullanımı temin edilmeye çalışılmaktadır. Yukarıda sözü edilen faaliyetlerle en çok tahrip edilen ekosistemlerden birisi de sulak alanlardır. Diğer ekosistemlerle birlikte sulak alanları da korumak için ulusal ve uluslar arası kuruluşlar tarafından bir dizi önlem alınmaktadır.

Sulak alanlar insanlar için yararları ve doğa için fonksiyonları nedeniyle önemli ekosistemler olarak bilinir. Tarihi devirlerden bu zamana kadar sulak alanlar insan hayatına sosyal, ekonomik ve ekolojik yönlerden oldukça fazla katkı yapmış ve bundan dolayı kadim medeniyetlerden bazıları sulak alanlarda gelişmiştir. Sulak alanların bu cazibesi 1800’lü yılların sonlarına kadar devam etmiştir. Ancak bu tarihlerde sıtma salgınlarının kaynağının sulak alanlar olduğunun anlaşılması ile bu alanlara bakış olumsuz şekilde değişmeye başlamıştır. Bu olumsuz algı ve başka bazı nedenlerle dünya toplam sulak alanlarının yaklaşık yarısı son 40-50 yıla kadar kurutulmuştur. Ancak zamanla hastalıklara karşı tıbbi çözümler bulunması, sulak alanların özellikle yaban yaşamı için önemli habitat sağladığının anlaşılmasıyla bu alanları koruma yönünde genel bir anlayış değişikliği oluşmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalar sonunda sulak alanların aslında sadece yaban yaşamı için değil, tarih boyunca insan kültürlerinin ortaya çıkmasına ve barınmasına da önemli katkılar yaptığı anlaşılmıştır. Diğer taraftan sulak alanların bugün dünya üzerinde çok değişik ortamlarda özellikle kırsal nüfusun gününbirlik yaşamında su ve gıda gibi vazgeçilmez ihtiyaçlarının karşılanmasında kritik rol oynadığının anlaşılması ile bu alanların korunarak, bizden sonraki nesillere sağlıklı birer ekosistem olarak aktarılması gereği anlaşılmış ve gittikçe önem kazanmıştır (Zafer, 1991; Arı, 2001; 2003; 2006).

Gündelik yaşantımızda göl veya bataklık olarak adlandırılan ve önemlerini tam olarak kavrayamadığımız sulak alanlar, gerek içinde yaşanan doğa, gerekse insanlar ve ekonomileri için oldukça derin anlamlar taşımaktadır. Bu alanlar özellikle bünyelerinde barındırdığı farklı habitat, tür, canlı ve gen çeşitliliğiyle biyolojik çeşitliliğe önemli katkı yapar. Aynı zamanda sulak alanlar çevresinde yaşayan insanların sosyal ve ekonomik hayatlarına doğrudan ve dolaylı olarak büyük bir etki yaparlar. Yukarıda belirtilen bu etkilerinin yanı sıra buldukları alanların ekolojik niteliklerini artırdıkları; sudaki sediman ve toksik maddeleri bünyelerinde saklayarak su kalitesini olumlu yönde etkiledikleri; su rejimini düzenledikleri; yöre iklimini ılıman hale getirdikleri; dolayısıyla tarımsal verim ve ürün çeşitliliklerini artırdıkları; hayvancılık faaliyetlerini destekledikleri; balıkçılık, avcılık, toplayıcılık, turizm gibi faaliyetlere olan katkıları yoluyla yöre, bölge ve ülke ekonomilerine katkıları birçok akademik çalışmalarda belirtilmiştir (Güney, 1992;1995; Arı, 2003; 2006; Uzun, 2008; Girgin, 2000; Bahadır, 2012).

Bütün bu önemlerine rağmen ülkemizde sulak alanlar son 20-30 yıla kadar bazı salgın hastalıkların kaynağı olarak görülme ve tarımsal toprak elde etme amacıyla kurutulmuş; atık sularla kirletilmiş; çevresindeki arazilerden gelen pestisit ve herbisitlerle doğal yapısı bozulmuş; su çekilmesi nedeniyle su bütçesi azalmış ve yapay müdahaleler nedeniyle işleyişleri bozulmuştur. Neticede bu alanlar, özellikle neoliberal ekonomik politikaların baskısı ile ekonomik gelişme öncelikli hale getirilmiş ve sürdürülebilir doğa koruma yaklaşımı ikinci plana atılmıştır. Bu anlayışın sonucu olarak son 100 yılda ülkemizdeki sulak alanların yarıya yakını yok edilmiştir (Güney, 1995). Sulak alan korunması ülkemizde ancak son 15-20 yılda önemli bir konu olarak gündeme gelmiştir (Çalışkan, 2003; Arı, 2003a; 2003b; 2006).

Ancak Türkiye’nin 1994 yılında özellikle Su Kuşları Yaşam Ortamı Olarak Uluslararası Öne Sahip Sulak Alanlar Hakkındaki Sözleşme’ye (Ramsar Sözleşmesi) taraf olması; diğer taraftan da sulak alanların korunması için yasal dayanak olan Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği’ni 2003’te çıkarması

bu alanların korunmasını öncelikli hale getirmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak Türkiye’de sulak alanlar üzerine olan akademik çalışmaların sayısı hızla artmıştır.

Sulak alanlarla ilgili ilk grup çalışmalar 2000 yılı öncesinde yapılan öncelikle Türkiye’de sulak alanların kurutulması ve bunun nedenleri ve sakıncaları üzerinde durmuş ve bu alanlar hakkında duyarlılık oluşturmuştur (Güney, 1992; Yavuz, 1995; Karadeniz, 1995; Erdem, 1995; Yazar ve Magnin, 1997, Yazıcı ve Şahin, 1999). Bu çalışmaları sulak alanların işlev ve değerlerini ele alan, bu alanlardaki degradasyonun nedenlerini ve buraların akıllı kullanımı için yapılması gerekenleri inceleyen bir dizi çalışma takip etmiştir (Özeşmi, 1999; Arı, 2001; 2003; 2006; Uzun, 2007; Arı ve Arslan, 2007; Korkmaz ve Gürbüz, 2008; Güner ve Yıldız, 2008). Son 7-8 yıldır ise daha çok sulak alanların yönetimi, bu alanlardaki doğa koruma faaliyetlerinin eksikleri ve başarısızlıklarının nedenleri (Adaman vd, 2009; Arı ve Derinöz, 2011; Evered, 2012; Bahadır, 2012) ile sulak alanların alansal daralması ve bunun etkileri (Sönmez ve Somuncu, 2016; Korukoğlu vd., 2017) üzerine odaklanılmıştır. Bütün bu çalışmalar sulak alanlarla ilgili önemli bir literatürün ortaya çıkmasını sağlasa da birçok sulak alan halen bir koruma statüsüne sahip değildir ve insan kaynaklı gelişmelerden olumsuz etkilenmeye devam etmektedir.

Bütün bu gelişmelerden olumsuz etkilenen sulak alanlardan bir tanesi de Afyonkarahisar’daki Karamık Gölü ya da Karamık Sazlıkları sulak alanıdır. Karamık Gölü sulak alanı Ramsar Sözleşmesi kriterlerinden 2, 5, 8 ve 9. kriteri karşıladığı için uluslararası öneme sahip sulak alanlarımızdan birisi olmasına rağmen, alan Ramsar alanı ilan edilmediği gibi sit alanı dışında herhangi bir koruma statüsüne sahip değildir (T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012; Hasbek, 2018). Bu yüzden Karamık Gölü sulak alanı bir dizi tehdit ile karşı karşıyadır ve bu tehditlerin neden olacağı doğal, kültürel ve ekonomik sonuçlar tam anlamıyla bilinmemektedir.

Bu çalışma bu problemin nedenleri ve olası çözümlerini kültürel ve politik ekolojik perspektif ile incelemeyi hedeflemektedir. Tüm bu durumları daha iyi anlamak ve söz konusu sulak alandaki ilişkileri bütünsel ve sistematik şekilde incelemek ve değerlendirmek için şu sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır: İnsanların gündelik yaşamında göl ile ilişkileri ne boyuttadır? Gölün doğal yapısını değiştiren yerel ve dışarıdan müdahalelerle yapılan faaliyetler nelerdir? Hangi kültürel ve politik kararlar göl ekosistemini tehdit etmekte ve yöredeki insan-çevre ilişkilerini değiştirmektedir? Bu değişimleri belirlemede yerel halkın rolü ve gücü nedir? Göl çevresinde yaşayan yerel halkın göl konusunda dışarıdan karar veren bölgesel ve ulusal aktörlerle ilişkileri hangi esaslar üzerine bina edilmiştir. Tüm bu ilişkiler göl ekosistemine nasıl yansımaktadır?

2. Kavramsal Çerçeve ve Yöntem

2.1. Kavramsal Çerçeve: Kültürel ve Politik Ekolojik Perspektif

Kültürel ve politik ekoloji insan-çevre arasındaki karmaşık ve iki yönlü ilişkileri derinlemesine anlamamıza yardımcı olan önemli bir perspektif olarak son 20-30 yılda ortaya çıkmıştır (Arı, 2017). Bu yaklaşım sulak alanların çalışılması için uygun bir çerçeve sunar. Bunun nedeni bu yaklaşımın hem sulak alanların çevresinde yaşayan insanlarla ilişkilerini anlamamıza yardım etmesi hem de sulak alanı etkileyen daha geniş ilişkiler ağı ve güç odaklarını ve bunlar arasında yerel kaynaklar üzerine olan rekabeti ve mücadeleyi anlamamıza imkân vermesidir. Bunlardan kültürel ekoloji bazen coğrafyanın kendisi olarak tanımlanmış (Arı, 2005) ve insan gruplarının fiziki çevreleri ile olan karşılıklı ilişkilerini konu almıştır. Kültürel ekolojistler insanın ekosistem içerisindeki rolünü ve doğal kaynakları kontrol etmede kullandıkları stratejileri inceler (Arı, 2017). Kültürel ekolojik çalışmalar küçük toplumlara odaklanarak bu toplumların çevrelerindeki doğal kaynakları nasıl kullandıkları, bu kullanımın zamanla nasıl değiştiğini inceler. Bu incelemede doğal ortamlara adapte olma stratejileri, doğayla uyumlu geleneksel kaynak kullanımları, nüfus artış eğilimleri ve kaynak kullanımını etkileyen kültürün diğer yönlerini ele alır. Bu çalışmalarda özellikle dış dünya ile henüz entegre olmamış, nispeten kapalı toplumlar ekoloji, adaptasyon, kültür bölgesi, geçim şekilleri, çevresel denge gibi kavramlar bakımından çalışılır (Arı, 2003).

Toplumun yeni gelişmeleri, bilgi, teknoloji ve düşünceleri nasıl kabul ya da reddettiklerini anlamak kültürel ekolojik çalışmaların temel amacıydı (Arı, 2003; 2017). Bu yaklaşımda küçük toplumlardaki değişimlerin o toplumun içyapısından kaynaklandığı kabul edilir ve bunların kültürel

kodlarına bakılır. O nedenle kültür bir toplumun itici gücü olarak kabul edilir ve onu etkileyen diğer kültürel faktörler özellikle incelenir (Arı, 2017). Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra hızla ortaya çıkan ve gittikçe artan hızda yayılan küreselleşme, incelenen küçük toplumlara gittikçe bir birine bağlanmış ve yakınlaştırmıştır. Artık diğer yerlerden bağlantısız, izole yerel toplumlar yavaş yavaş ortadan kalkmakta ve dünyanın herhangi bir yerinde ilk bakışta alakasız gibi görünen olaylar bile diğer yerleri etkilemeye başlamıştır. Böylece dışarıdan kaynaklı bu etki ve gelişmeleri anlamak yeni bir bakış açısını zorunlu kılmıştır.

Böylece politik ekoloji; kültürel ekoloji, politik ekonomi ve fiziki coğrafya çalışmalarının bir kombinasyonu olarak ortaya çıkmıştır (Peet ve Watts, 2004). Politik ekoloji bir toplumun çevresi ile olan ilişkilerini özellikle modern toplumlarda toplumun iç dinamikleri kadar dış faktörlerin de etkilediğine inanır. Politik ekoloji, İnsan-çevre etkileşimini açıklarken arazi degradasyonu, çevresel çatışmalar, doğa koruma çalışmaları ve çevresel sosyal hareketler gibi inceleme alanlarına yoğunlaşır (Robbins, 2012). Politik ekoloji çevresel değişimlerden kaynaklı fayda ve maliyetlerin bütün toplum tarafından eşit paylaşılmasını; bu durumun toplumda zaten var olan eşitsizlikleri artıracaklarını; bütün bunların da toplumsal güç ilişkilerini değiştireceğini varsayar (Bryant ve Bailey 1997).

Gelişen ve değişen dünya, ekonomik şartlar, kültürel değerler gibi bütün değişimler doğrudan ya da dolaylı, iyi veya kötü anlamda sulak alanları etkilemiş ve farklılaştırmıştır. Sulak alanları tam manasıyla açıklayabilmek, koruyabilmek ve sürdürülebilir kullanımlarını sağlayabilmek; kültürel özellik ve insanlarla olan kültürel etkileşimini anlayabilmek için yukarıda değinilen bütün ilişkilerin incelenmesi gereği açıktır. Zamanla çevresel kaynak kullanımı, sosyal ve politik etkiler, belirli ve kısa zamanlı güçler ve güç odaklarının değişimleri gibi faktörlerin sulak alanları ve sulak alana bağımlı yaşayan insanları etkilediği anlaşılmıştır (Arı, 2017). Sulak alanlara yönelik koruma faaliyetlerinin uluslararası, ulusal ve yerel bazda alınan kararlardan etkilendiği ve bazı alınan kararların yöre halkının sulak alanlarla yabancılaştırılmasına sebep olduğu ortaya konulmuştur (Adaman, vd., 2009).

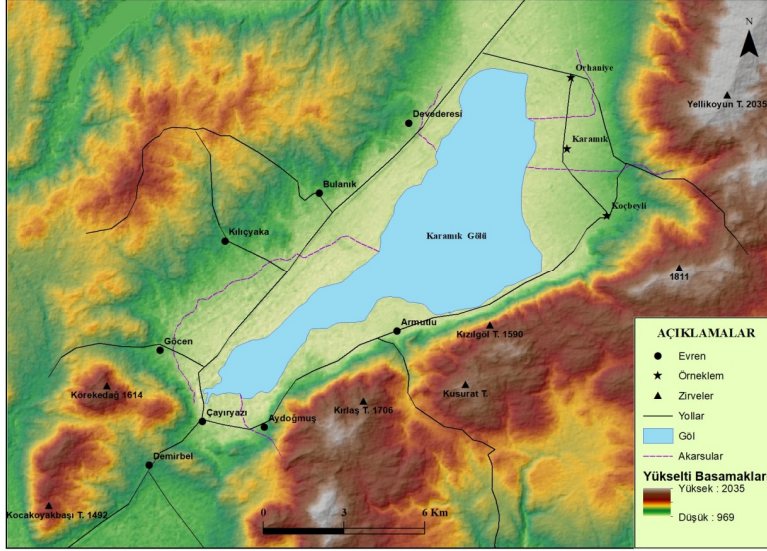
Adaman vd., (2009) ve Evered (2012) daha önce Türkiye’deki sulak alanlardan bazılarını bu yaklaşımla çalışmıştır. Söz konusu çalışmalarda sulak alanlara politik ekoloji yaklaşımının nasıl uygulanabileceği ortaya koyulmuştur. Adaman vd., (2009) çalışmasında paydaş grupların sulak alana bakış açıları ve bu bakış açıları doğrultusunda koruma organizasyonlarına yaklaşımlarını ortaya koymuş; ülkemizde sulak alan korunmasında başarısız bir tablo olduğunu ve bu başarısızlığı, Ramsar Alanı olan Burdur Gölü örneğinde değerlendirmiştir. Çalışma, Burdur Gölü’nün Ramsar Alanı ilan edilmesinden sonra da devam eden sulak alan degradasyonunun nedenlerini temelde, uluslararası, ulusal ve yerel ölçekte olmak üzere sınıflandırmıştır. Degradasyonun nedenleri uluslararası ölçekte Ramsar Sözleşmesi’nin eksikliklerine, ulusal ölçekte ilgisiz ve tepeden inme şekilde işleyen sulak alan koruma pratiğine ve yerel ölçekte yöre halkının sulak alana yabancılaştırılması olarak değerlendirmiştir.

2.2. Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yönteminin veri toplama ve veri analizi süreçlerine uyularak hazırlanmıştır. Ancak çalışma yapılırken nicel verilerden de yararlanılmıştır. Çalışma, bu yönleriyle karma modelin kullanıldığı bir çalışmadır. Çalışmada kullanılan ikincil veriler, nicel veriler olarak TÜİK, Devlet Su İşleri, Orman ve Su İşleri Müdürlüğü, Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü, Müzeler Müdürlüğü ile Tarım ve Orman Bakanlığı gibi resmi kurumlardan temin edilmiştir.

Nitel araştırma yöntemine göre yapılan bilimsel çalışmalarda nitel araştırma deseninde inceleme amacına uygun olarak çeşitli yaklaşımlar ve bu yaklaşımlara uygun olarak veri toplama analiz, süreç ve şekilleri geliştirilmiştir. Karamık Gölü ve örneklem olarak seçilen yerleşmelerin günlük yaşamlarını, kültürel yapıları ve geçmişlerini ve söz konusu alanda yaşamlarını devam ettiren insanların gözünden çalışma alanının nasıl görüldüğünü anlayabilmek adına etnografik yöntem seçilmiştir. “ Etnografik araştırma; gözlem, görüşme, ikincil verilerden yararlanma ve daha birçok yöntemin kullanılarak saha çalışmalarına entegre edilmesidir” (Kaya, 2014). Bu yöntemin bu tarz çalışmalara uygunluğu literatürde birçok çalışmada belirtilmiştir (Arı, 2001; Arı ve Kaya, 2014; Özmen ve Timur, 2009).

Karamık Gölü sulak alanı çevresinde bulunan 10 köy araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Karamık Gölü’nün kuzey ve kuzeydoğu kıyısında yer alan Karamık, Koçbeyli ve Orhaniye köyleri ise araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır (Şekil 1). Bu köyler amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiştir (Yavan, 2014). Buradaki amaç, göl kaynaklarını en fazla kullanan eski yerleşmeleri seçmektir. Ayrıca köylerin kültürel kökenleri ve bu durumun kaynak kullanma stratejilerini etkileme potansiyeli göz önüne alınmıştır. Her ne kadar fiziki olarak aynı bölgede yer alsa da alanı kullanım şekli ve yoğunluğu bakımından bu yerleşmeler temsil edici özellikte olup, diğer yerleşmelerde göl ekosistemi ile olan ilişkiler daha sınırlı ve farklı bir kullanım söz konusu değildir.

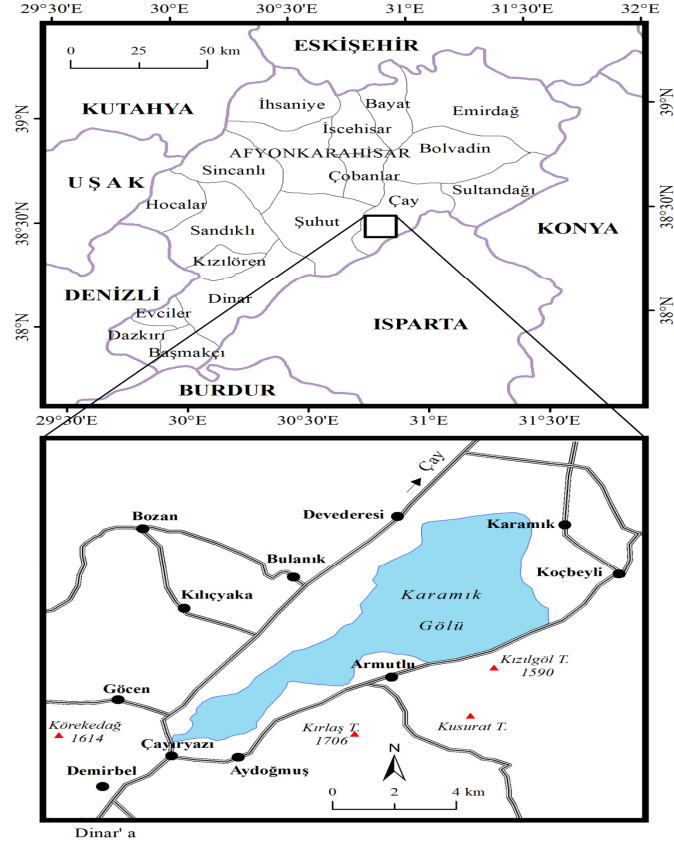
Şekil 1. Evren ve Örneklem Alanları.

Günübirlik saha çalışmaları, söz konusu sulak alan ve çevresinin bitki örtüsü, ekili-dikili alanları, göl flora ve faunasını ve yazları daha kalabalık olan yerleşmelerin Karamık Gölü sulak alanıyla olan etkileşimlerini görmek adına nisan ve mayıs aylarında yapılmıştır. Çalışmada kullanılan ve bulgular bölümünde bir kısmı sunulan birincil veriler bu saha çalışmalarından elde edilmiştir. Saha çalışmalarında Arı'nın (2014a) tarif ettiği sistematik yol izlenmiştir. İlk etapta Karamık Köyü'nde yaşamını sürdüren ve gölden balıkçılık, sazçılık, bir zamanlar kurbağacılık, avcılık, sülük toplayıcılığı gibi faaliyetleri yapan kişilerle temas sağlanmıştır. Köy muhtarlarıyla temas kurularak, onlardan alınan bilgiler doğrultusunda kartopu örneklem yöntemi ile bilgi alınabilecek kişilere ulaşılmıştır. Yörede yaşayan, acem olarak bilinen ve İran'dan alana göç eden insanların göle bakış açılarını anlamak adına onlarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşülecek kişiler seçilirken alan hakkında bilgisi fazla olan, sorularımıza güvenilir cevaplar verebilecek, alanın geçmişten günümüze gelişimini bilen, yöneticilik yapmış ve geçim faaliyetlerini göle bağımlı olarak sürdüren insanlar seçilmiştir. Son olarak 13 Mayıs 2018 tarihinde sahaya tekrar günübirlik gidilerek toparlayıcı bir saha çalışması yapılmıştır.

3. Bulgular

3.1 Karamık Gölü Konum ve Genel Coğrafi Özellikleri

Karamık Gölü Ege Bölgesi'nin iç kesiminde yer almakta olan Afyonkarahisar ili sınırları içerisinde bulunmaktadır. Çay ilçe sınırlarında; Isparta İli'nin Yalvaç, Afyonkarahisar ili'nin Çay ve Şuhut ilçeleri ile çevrelenen bir alanda yer almaktadır (Şekil 2). Denizden yüksekliği 1002 m olan Karamık Gölü'nün 4800 ha. sazlık ve bataklık, 400 ha. göl aynası olmak üzere toplam alanı yaklaşık olarak 5200 ha. dır.

Şekil 2. Karamık Gölü Sulak Alanı Lokasyon Haritası.

Karamık Gölü'nün yer aldığı çukurluk Sultandağları ve Kükürt Dağı arasında kuzey-güney doğrultulu olarak uzanan tektonik temelli bir havzadır. Bu havza faylanma sonucunda meydana gelmiştir (Yalçınlar, 1957). Karamık Gölü'nün içerisinde bulunduğu alan ve ovalık alanda kuaterner kumlu ve mil içerikli depolar üzerinde alüvyonlar oldukça fazla yer kaplamaktadır (Atalay, 1977). Aynı zamanda Sultandağları'nın alanda önemli bir yükselti oluşu söz konusu sahada kolluviyal oluşumlarını da mümkün kılmıştır. Karamık Gölü kuzeydoğu, doğu, güneydoğu, güney yönlerinde dağlar ve tepeler ile çevrelenmiş; kuzeyde ise Şuhut Ovası'nın batısı, Yavşan ve Aktaş Ovaları'nın batısına açık olarak konumlanmıştır. Karamık Gölü'nün Miosen başlangıcında oluştuğu tahmin edilmekle beraber Pleistosen'de oldukça fazla değişimler geçirmiştir (İlhan, 1966). Söz konusu alan Alp Orojenezi'ne sert yapılı bir kütle olarak katılmış, söz konusu orojenezin ilerleyen safhalarında Emirdağ ve Sultandağları'nda kısmi faylanma oluşmuş ve tüm bunların sonucunda Sultandağları ve Emirdağlar yükselirken Karamık Havzası çökmüş ve meydana gelmiş; bugün bulunduğu haline çok yakın bir hal almıştır (Atalay, 1977).

Karamık Gölü tespit edilmiş iki adet düden ile Karakuş Dağları'nın altından Eğirdir Gölü'nü beslemektedir. Doğal bir oluşum şeklinde su devrini sağlayan bu düdenler, regülatörler vasıtasıyla kapatılmış ve su devri gerçekleştirilebilir hale getirilmiştir. Buna gerekçe olarak ise SEKA kağıt fabrikasının faal durumda olduğu zamanlarda Karamık Gölü suyunun Eğirdir Gölünü kirletmesi olarak gösterilmiştir. Daha sonraki yıllarda Karamık Gölü suyunun nispeten temizlenmesi üzerine bu düdenlerin doğal haline getirilmesi söz konusu olmuş, ancak Karamık Gölü'nün su seviyesinin azalması ve düdenlerin açılmasının bu durumu daha da tetikleyeceği gerekçesiyle düdenler açılmamıştır.

Genel itibari ile Afyonkarahisar iklimi Akdeniz ikliminden karasal iklime geçiş kuşağında yarı-kurak olarak karakterize edilebilir (Taş ve Yakar, 2010). Karamık Gölü'nün bulunduğu alanda ise karasal özellikler daha ağır basar. Gölün hemen kenarında konumlanan Koçbeyli Meteoroloji İstasyonu 1966-1989

yılları arasında ortalama yağışı 560 mm olarak ölçülmüştür. Bu ölçümlere göre, alandaki yağış dağılımında yıllara göre dalgalanmalar görülmektedir. Karamık Gölü genel olarak debileri çok yüksek olmayan mevsimlik kaynaklarla beslendiği için bu dalgalanmalardan oldukça fazla etkilenmiş ve göl alanında zaman zaman ilerleme ve gerilemeler yaşanmıştır. Alanı bir sulak alan olarak önemli hale getiren faktörlerden birisi de bu mevsimlik hareketliliktir. Gölün çekilme ve genişleme dönemlerindeki alanı yıldan yıla farklılık göstermekle birlikte en az 50-60 ha. en yüksek de 350-400 ha. civarındadır. Karamık Gölünün drenaj alanı 342 km² dir. Gölün su seviye değişimleri DSİ tarafından birincisi 1967 yılında olmak üzere ölçülmüştür. Karamık Gölü’nün alansal olarak gerilediği kısımları genellikle tarım faaliyetleri için kullanılır. Bu alanlarda daha çok buğday yetiştirilir. Aynı zamanda göl sularının gerilemesiyle ortaya çıkan alanlar mera alanları olarak da kullanılmaktadır.

3.2. Karamık Gölü’nün Kültürel Ekolojisi

Karamık gölü sahip olduğu olanaklar ile insan kullanımları için bir dizi seçenek sunar. İnsan toplulukları eskiden beri bu seçeneklerden bazılarını takip ederek alanı yoğun bir şekilde çok farklı amaçlarla kullanmıştır. Bu kullanımlardan en önemlileri tarım, hayvancılık, balıkçılık, avcılık ve toplayıcılıktır (Şekil 3).

Şekil 3. Karamık Gölü Kültürel Ekolojisini Etkileyen Faktörlerin Şematik Gösterimi

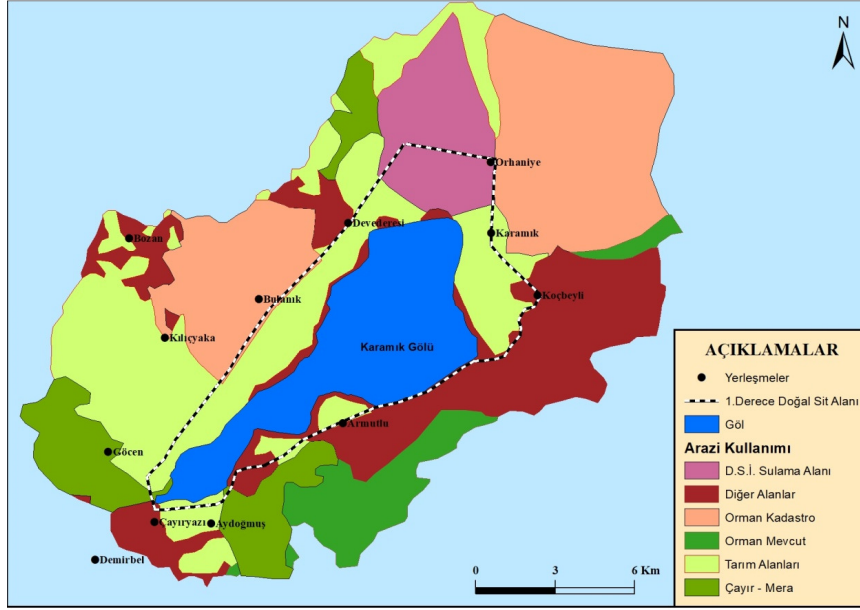
3.2.1. Tarım:

Göl çevresindeki tarımsal arazilerde buğday, arpa, şeker pancarı, haşhaş, patates, nohut, fasulye, ay çiçeği, kimyon gibi tarımsal ürünlerin üretimi yapılmaktadır. Aynı zamanda kavun, karpuz, turp, domates gibi meyve ve sebze üretimi söz konusu alan için önem teşkil etmektedir. Ekili alanların yanı sıra dikili alanlar da yöre ekonomisini oldukça fazla desteklemektedir. Kiraz, vişne, elma, armut gibi meyve ağacı çeşitleri alanda en çok bulunan dikili ürünler olarak dikkat çekmektedir. Tarımsal destekler ve kotalar tarımsal ürün çeşitliliğini belirleyen temel faktörlerden biridir. Ürün miktarları ekonomik, politik ve doğal faktörler nedeniyle zaman zaman değişiklikler göstermektedir. Konuyla ilgili olarak Orhaniye Köyü’nde meyvecilik ile uğraşan çiftçilerden biri durumu şöyle ifade etmiştir: “Dolu yağar mesela, o zaman büyük zarara uğrarsınız. Zaten yaptığımız tarım karnımızı doyurmaya ancak yetiyor. Zararımız az olsun, maliyet ucuzlasın diye devletin desteklediği ürünleri yetiştirmeye çalışıyoruz. Bu şekilde biraz da olsa daha kârlı çıkıyoruz.”

Söz konusu alanda yapılan hububat ve tahıl ürünleri üretimi genellikle kuru tarım metoduyla yapılırken, meyve ve sebze üretimleri sulamalı tarım metoduyla yapılmaktadır (Şekil 4). Bu alanda sulu

tarım Karamık Gölü ve bu gölü besleyen derelerin çevresinde ağırlıklı şekilde yapılmaktadır ve göl kaynağını buralardan alan ötrofikasyona maruz kalmaktadır (Kavurt, 1993). Bu sulama faaliyetleri devlet sulamaları (DSİ faaliyetleri), kooperatif sulamaları ve çiftçilerin bireysel sulamaları yoluyla gerçekleştirilmektedir. Son zamanlarda özellikle kooperatif konusunda yöre halkının yaşadığı problemler sulamayı sekteye uğratmıştır.

Şekil 4. Karamık Gölü ve Çevresinin Arazi Kullanımı Haritası
(Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012'den Değiştirilerek).

Yörede 12.730 ha buğday ekim alanının yaklaşık yarısı Karamık Gölü çevresinde konumlanan yerleşmelerin tarımsal arazilerinde yer almaktadır. Yörede üretilen toplam 23 ton buğdayın yaklaşık 10 tonluk kısmı söz konusu alanda bulunan tarım arazilerinden hasat edilmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müd., 2017). Aynı şekilde Çay ilçe merkezi, köy ve kasaba ölçeğinde 19 ton olan arpa üretiminin 9 tona yakını söz konusu alandan hasat edilmektedir. Bu durum haşhaş üretiminde de benzerdir. Yörede en az 21 tür sebze üretimi yapılmaktadır. Bu sebzelerden ekonomik olarak alana daha fazla etki edenleri fasulye, domates, pırasa, marul, lahana ve salatalıktır. Çay ilçe merkezi ve köylerinde toplam 768 ton fasulye üretiminin 296 tonu Karamık Gölü etki sahasında üretilmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müd., 2017). Belirtilen oranlar lahana, marul, domates, pırasa gibi yöre ekonomisi üzerinde fazlaca etkisi bulunan tarımsal ürünler bakımından da benzerlik göstermektedir. Söz konusu oranlar Karamık Gölü'nün, çevresinde yapılan sebze üretim faaliyetleri için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Karamık Köyünde Sebze Tarımı.

Karamık Gölü çevresinde yapılan diğer önemli tarımsal üretim haşhaş ve şeker pancarıdır. Ekim alanı ve üretim miktarları geçmişten günümüze farklılık gösterse de Karamık Gölü ve etki alanında yaşayan halkın temel ürettikleri ürünler arasındadır. Alandaki haşhaş ve şeker pancarı üretimi gerek yöre ekonomisi gerekse Afyonkarahisar ilinin ekonomisi adına önem taşımaktadır. Sebze ve meyvelerin ise Çay ve köylerindeki toplam üretim miktarı 22 ton dolaylarında olup, bu üretimin 7 tonu Karamık Gölü etki sahasında bulunan tarımsal arazilerde üretilmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müd., 2017).

3.2.2. Hayvancılık:

Karamık Gölü çevresindeki yerleşmelerde büyükbaş, küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı ve arıcılık faaliyetleri yapılmaktadır. Söz konusu alandan büyükbaş hayvancılık faaliyetleri kapsamında manda ve sığır yetiştiriciliği oldukça önemlidir (Tablo 1). Çay ilçesi merkez ve köylerinde toplamda yetiştirilen 32.528 sığır türü büyükbaş hayvanın, 1/4’ü Karamık Gölü etrafında konumlanan yerleşmelerde yetiştirilmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müd., 2017). Yöre ekonomisi üzerinde oldukça fazla öneme sahip olan ve Karamık Gölü temelli olarak da yetiştirilen diğer bir büyükbaş hayvan türü mandadır. Sayıları giderek azalsa da Çay ve köyleri bazında toplam 1.877 manda bulunmaktadır. Bu sayının 500 adete yakın kısmı Karamık Gölü çevresinde konumlanan yerleşmelerde bulunmaktadır (Hayvancılık koop., 2017).

Karamık Gölü çevresinde sığır yetiştiriciliği göl ekosistemine adapte olmuş bir faaliyettir. Karamık Köyü’nden bir çiftçi bu durumu şu şekilde dile getirmiştir. “Hayvanlarımızı yetiştirirken göl bize çok yardımcı oluyor. Büyükbaş hayvancılıkta en büyük masraf kış aylarında, hayvanları ahırlara kapattığımızda onlara yedirdiğimiz yem oluyor. Bu maliyetin önemli bir kısmını bizler yazın gölde kendiliğinden bedavaya çıkan “frig” otlarını biçerek temin ediyoruz. Bunun yanında göl bize hayvanlarımızı sulayabilecek alan sağlıyor. Belki de göl olmasa ben de dahil birçok insan sığır beslemezdi.”

Tablo1. Karamık Gölü Kenarındaki Köylerde Yetiştirilen Hayvan Türleri ve Sayıları.

Kasaba/Köyler	Sığır	Manda	Koyun	Keçi	Tavuk	Arı Kovanı
Armutlu	1.111	-	506	1	196	-
Aydoğmuş	750	-	1.310	2	230	125
Bulanık	666	-	756	2	680	195
Çayryazı	576	235	1.206	1	301	116
Devederesi	875	6	2.263	-	388	-
Karamık	1.644	125	902	3	525	-
Kılıçyaka	442	-	729	-	190	-
Koçbeyli	2.621	1	3.296	240	645	-
Orhaniye	146	-	829	-	186	436
TOPLAM	8.831	367	11.797	249	3.341	872

Kaynak: Çay Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müd. Brifing Raporu, 2017.

Yukarıda belirtildiği üzere Karamık Gölü ile yakın ilişkiler içerisinde mandacılık faaliyeti de yürütülmektedir (Fotoğraf 2). Ancak söz konusu faaliyet geçmişten günümüze giderek azalmakta ve azalmaya devam edecek gibi görünmektedir. Karamık Köyü yaşayanlarından ve manda yetiştiriciliği yapan 57 yaşındaki bir köy sakini durumu şu sözlerle ifade etmiştir: “Ben kendimi bildim bileli mandacılık ile uğraşırım. Benden önce babam uğraşırdı ben ondan gördüm. Bizim 500 baş civarında mandamız vardı. Şu an benim 100 baş mandam var... Manda aslında hayvanların en muhteşemidir. Maalesef bakılması da en zor olanıdır. Eskiden ürünlerimiz kaymak yapımında kullanıldığı için değerliydi. Hem de biz kendimiz SEKA’ya satardık. Şuan zorluğa katlandığımız kadar kâr edemiyoruz. Karamık Gölü olmasa manda olmaz.”

Fotoğraf 2. Karamık Gölü Kenarında Otlayan ve Sulanan Sığır ve Manda Sürüleri.

Yöre için büyükbaş hayvancılık faaliyetleri kadar küçükbaş hayvancılık faaliyetleri de önem arz etmektedir (Tablo 1). Alanda küçükbaş hayvancılık adına koyun ve keçi besleyiciliği yapılmaktadır. Yörede beslenen küçükbaş hayvanlara oransal olarak bakıldığında tüm ilçede beslenen koyun sayısı 41.953 kadar olmakta, bu sayının yaklaşık 12.000 kadarı Karamık Gölü ile bağlantılı alanlarda yetiştirilmektedir. Alan adına önem arz eden diğer bir küçükbaş hayvan olan keçi üretimi tüm ilçede toplamda 1.161 adet kadar var olmakla birlikte bu sayının 300 kadarı Karamık Gölü çevresinde konumlanan yerleşmelerde beslenmektedir (Gıda Tarım ve Hayvancılık İlçe Müd., 2017). Ancak bu sayının giderek azaldığı görülmüştür. Belirtilen durumları Karamık Köyü’nden göç etmiş bir çiftçi şu şekilde ifade etmiştir: “Keçi besleyiciliği meşakkatlidir. O kadar da eğlencelidir. Keçiler hiç yerinde durmaz. Koyun gibi

uyuşuk dolaşmaz... Bir de artık eskisi gibi değil. Devlet çoğu yerde keçilerimizi otlatmamızı yasakladı. Bizim dağımızı, ovamızı, gölümüzü bizden kıskanır oldular. Buraların daha iyi olmasını onlardan çok biz isteriz. Ama burada yaşayan insanların karnının doyması bence gölden de dağdan da önemli.”

3.2.3. Balıkçılık:

Sulak alan ekosistemlerinin elemanlarından olan sazlık alanlar ve bataklıklar omurgasız canlılar, bitkisel ve hayvansal planktonlar bakımından oldukça zengin alanlardır. Gölün günümüzdeki ortalama derinliği 3 metre dolaylarındadır. Sığ göl olmasından dolayı güneş ışığının göl sularının derinlerine kadar iletilebilir olması gölde oksijen ve bitkisel besin kaynakları olan planktonların üretimine uygun ortam oluşturmaktadır. Bu da zengin bir balık popülasyonuna ifade eder. Söz konusu sulak alanda özellikle sazan (*Cyprinus carpio*), turna (*Exos Iucius*), Anadolu inci balığı (*Alburnus orontis*) ve İsrail sazanı (*Ctenopharyngodon idella*) yaşamaktadır. Karamık Gölünde şimdiye kadar 10 farklı balık türü tespit edilmiştir. Bu türlerden yöre halkının önemli protein kaynağı durumunda olanları sazan, turna ve İsrail sazanıdır (Fotoğraf 3). Herhangi bir kayıt tutulmadığı için gölden avlanan balık miktarı tam olarak bilinmemektedir.

Fotoğraf 3. Karamık Gölü’nde Yakalanan Turna Balıkları.

Belirtilen balık türlerinin yanı sıra Karamık Gölü’nden 1990’lı yıllara kadar tatlı su ıstakozu ya da kerevit (*Astacoidea*) üst familyalarından canlılar da avlanmaktaydı. Bu faaliyet önemli gelir kaynağı olmuş ve avlanan kerevitler doğrudan ihraç edilmiştir. Söz konusu av *kerevit kafesleri* denilen ve uzun kalınca boru şekilli, filelerle çevrili aletlerle avlanmaktadır. Genel olarak bu aletlerin suya bırakılıp 1 ya da 2 gün sonra çekilmesi ve kerevitlerin toplanması şeklinde av yapılmaktadır. Ancak zamanla kirlilik nedeniyle göl sularındaki çözünmüş oksijenin değerlerinin düşmesi nedeniyle Anadolu’nun diğer bazı göllerinde olduğu gibi Kerevit yok olmuştur. Günümüzde göl ekosisteminin kendini yenilemeye başlaması sonucunda gölde kerevite rastlanıldığı konusunda söylentiler olsa da gölde bulunan kerevit popülasyonlarının telafisi zor tahribata uğradığı bilinmektedir (Uzun, 2008).

Balıkçılık faaliyetine katılanlar çeşitli tekniklerle avcılığı sürdürmektedirler. Karamık Gölü’nde avlanırken küçük balıklar, böcek ve solucanlar, hamur, mısır, kaşık gibi ürünler yem olarak kullanılmaktadır. Avlanma tekniğine bakıldığında daha çok gölde suyun akış halinde olduğu alanlarda çökertme ve çoklu çökertme tekniği kullanıldığı görülmektedir. Bu teknik, ağın odunlara bağlanarak ortasının çukur olmasının sağlanması ve daha sonra olta tutar şekilde bu düzeneğin suya batırılarak balıkların geçişi esnasında kaldırılması şeklinde yapılan balık avıdır. Bu teknikte balık sürülerinin olabileceği alanlar taşlanarak sürüler diğer adı “düzen” olan çökertmeye yönlendirilir. Özellikle turna balığı avlanmak istendiği durumlarda kaşık yem ile at-çek yöntemi kullanılmaktadır. Yer yer serpmeye ağ ve kafes

ile de balık avcılığı yapılmaktadır. Karamık Gölü’nde balıkçılık faaliyetlerini düzenleyecek bir kooperatif bulunmamaktadır. Bu durum, balık avının sayısal değerlerinin tam anlamıyla bilinmemesini ve alandaki balıkçılık faaliyetlerinin geleceğinin tahmin edilmesini imkansız hale getirmektedir.

Karamık Gölü yakınında tarım amaçlı su çekimi ile suyu regüle eden kanallar ve regülâtörler gibi yapılar, Karamık Gölü balık popülasyonlarına zarar vermiştir. Bazı egzotik türlerin göle bırakılması göldeki balık popülasyonlarını olumsuz etkilemiştir. Yine de Karamık Gölü çevresinde yaşayan insanların günlük hayatınca balıkçılık önemli bir yere sahiptir ve göl çevresinde bir balıkçılık kültürü gelişmiştir. Önemli bir protein kaynağı olan balığa erişimin kolay olması, fiyatlarının nispeten ucuz olması gibi faktörler yöre insanların balığa olan rağbetini artırmaktadır. Klasik balık yemeklerinin yanı sıra yöreye özgü olarak “Toprakta Gömme Balık” adıyla bilinen balık yemeği meşhurdur. Yemeğin hazırlanışını balıkçı İsmail şu şekilde tarif etmiştir; “Genelde 30 cm. boyunda çukur açılması ve bu çukurun üzerinin kalın odunlarla kaplanması, odunların köz haline getirilmesi şeklinde bu yemek pişirilir. Gölden tutulan balık, gazete ya da folyo ile kaplanarak köz haline getirilen odunların bulunduğu çukura gömülür. Büyüklüğüne göre 30 dakikaya kadar beklenir. Dışı ve pulları yanmış olan balık kuyruğundan sallanarak kılçık ve iç organlarından ayrılır. Bu usul pratik, çok fazla alet gerektirmeden, lezzetli ve hızlı balık pişirmemizi sağlar.”

3.2.4. Avcılık

Karamık Gölü’nün bulunduğu konum itibarıyla göçmen kuşların uğrak yeri olması, yapısı ve florası itibarıyla kuş türleri için elverişli olması söz konusu gölün avlanabilir ördek ve diğer kuş türlerinin birey sayılarının artmasına sebep olmuştur. Gölün konum itibarıyla birkaç farklı şehir ve ilçe sınırların kavşak noktasında olması göle sayıca fazla avcı topluluklarının gelmesine zemin hazırlamıştır. Aynı zamanda gölün hemen yakınında ve etki sahasında bulunan 10 köy ve 1 ilçe yerleşmesinin Karamık Gölü üzerinde avcı baskısını artırdığı görülmektedir. Avlanan kuş türleri çoğunlukla göl yüzeyini kaplayan sazlık alanlarda yaşayan sakarmekke (*Fulica cristata*), yaban ördeği (*Anas platyrhynchos*), karatavuk (*Turdus merula*) gibi türler olmaktadır. Belirtilen kuşları satarak geçimlerini sağlayan az sayıda insan bulunmaktadır. Aynı zamanda yöre halkı protein ihtiyaçlarını kısmen de olsa bu şekilde karşılamaktadır. Karamık Gölü’nde ördek avcılığı daha fazla yapay ördeklerin müsait alanlara yerleştirilmesi, genellikle yüzdürülmesi ve çeşitli şekillerde ördek sesleri çıkarılarak, ördeklerin atış menziline girmesinin sağlanmasıyla yapılır. Karamık Gölü’nde yapılan kuş avcılığının taşıma kapasitesinin üzerinde yapılmasının yanı sıra kanunen yasak, maddi değerleri olmayan ve yiyecek olarak tüketilmeyen yaban türlerinin öldürülmesi karşımıza sorun olarak çıkmaktadır. Özellikle kartal, şahin, karabatak gibi türlerin bilinçsizce eğlence ve iddia gibi sebeplerle katledilmesine saha çalışmaları sırasında sıkça şahit olunmuştur.

Alanda çeşitli şehirlerden gelen avcılar faaliyet göstermektedir (Fotoğraf 4). Bu avcılar göl kenarında konumlanan yerleşmelerde ya da Karamık Gölü’nün idari olarak bağlı bulunduğu Çay ilçe merkezinde konaklama gereksinimlerini karşılamaktadırlar. Söz konusu avcılar, av faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için özellikle Karamık ve Koçbeyli başta olmak üzere diğer köylerden de kayak kiralamaktadırlar. Sahada avlanmak isteyen avcılar Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından bir defaya mahsus yeterlilik sınavları ile verilen ve her sene vize ettirilmesi gereken avcılık belgesi ile avlanmak zorundadır. Alındıktan sonra avcılar tarafından avlanan tür, sayı ve ağırlıklara göre ilgili ilçe müdürlüklerinin döner sermayelerine belirlenen miktarda ödeme yapılmaktadır (Kara Avcılığı Kanunu, 2003).

Fotoğraf 4. İzmir’den Göle Ördek Avı İçin Gelen ve Kayık Kiralayan Bir Avcı.

Karamık Gölü’nün idari olarak bağlı bulunduğu Çay ilçesi’nde 1953 yılında *Avcılık Atıcılık ve İhtisas Kulübü* kurulmuştur. Üye sayısı 150’yi bulan kulübün yöneticileri ile yapılan görüşmelerde alandaki kaçak avlanmanın birçok konuda büyük problemler oluşturduğu üzerinde durulmuştur. Alana İstanbul, İzmir, Ankara ve Bursa gibi illerden çok sayıda avcının geldiği belirtilmektedir. Yine yapılan görüşmelerde yöre halkının maddi getirilerinden dolayı kaçak avcılığı çeşitli şekillerde desteklediği dile getirilmiş, yapılan saha çalışmalarında bu duruma şahit olunmuştur. Alanda resmi kuruluşlarca alınan yasak ve önlem kararlarının kaçak ve bilinçsiz avcılığı önleme konusunda yetersiz kaldığı görülmüştür. Yabancı avcıların Karamık Gölü’ne geldiği zaman maddi olarak katkı yaptıkları insanlar avcılara olumlu bakarken, böyle bir geliri olmayanların yaklaşımı ise genellikle olumsuzdur. Köy sakinlerinden biri yabancı avcılara karşı olan tutumu şu şekilde ifade etmiştir: “Buraya geliyorlar..bizim alışık olmadığımız hareketler ediyorlar. Biz yabancılar gelince ister istemez tedirgin oluyoruz. Bunun yanında tüfek sesleri rahatsız ediyor ve buraları tek kullanımlık yerler olarak gördükleri için özensiz kullanıyorlar. Çöpleri geride bırakıp gidiyorlar. Buradaki halk gelir kaynağı olsun diye avcılığın yasak olduğu dönemlerde bile bu avcıları göle çıkarıyor ve bütün tabiatı mahvediyorlar.”

Karamık Gölü avcılık konusunda Türkiye’de bulunan birçok gölden farklılık göstermektedir. Söz konusu gölde diğer göllerde yapılan av faaliyetlerinin yanı sıra kurbağa ve sülük avcılığı da yapılmaktadır (Fotoğraf 5). Toplanan sülükler genel olarak tedavi amacıyla kullanılmakta ve Çay ilçe merkezinde pazarlarda satılmaktadır. Karamık Gölü çevresinde kurulmuş olan yerleşmelerden olan Karamık Köyü’nde bir zamanlar kurbağa avcılığı ile geçimini sağlayan aileler bulunmaktaydı. Kurbağalar genel olarak gölün kuzey kısmında bulunan sazlık kıyı alanlarından toplanmakta ve yurt dışına gıda sanayisinde kullanılmak üzere ihraç edilmekteydi.

Fotoğraf 5. Karamık Gölü’nde Sülük Avlayan Koçbeyli Köylüsü.

3.2.5. Sazcılık:

Karamık Gölü Sulak Alanında yapılan diğer bir ekonomik faaliyet sazların kesilme ve çeşitli şekillerde değerlendirilme faaliyetidir. Söz konusu gölde su altı ve üstü bitkilerden oluşan oldukça zengin bir bitki örtüsü bulunmaktadır. Gölde kamış (*Phragmites Australis*), su sümbülü (*Potamogeton sp.*), başaklı su civanperçemi (*Myriophyllum sp.*) gibi türler baskın halde bulunmaktadır. 1970’li yıllarda göl alanından ekonomik anlamda en fazla yararlanılan faaliyet sazıcılıktı. Söz konusu faaliyetin zaman içerisindeki azalmasının nedeni SEKA kağıt fabrikasının kapatılmasıdır. Bu fabrikası işler durumda iken senelik 40,000 ton saz ve kamışı hammadde olarak Karamık Gölü ve Eber Gölü’nden temin etmiştir (Uzun, 2008). Resmi verilere göre 1995 yılında Karamık Gölü’nden 10 bin ton saz kesimi yapılmıştır. Yine bu dönem sazın satın alınma bedeli 0.10 Amerikan Dolarıdır.

2000’li yıllara kadar sürekli olmasa da sazıcılık faaliyeti ile geçimini sürdüren bir köy sakini söz konusu faaliyetin nasıl yapıldığını şu cümlelerle ifade etmiştir: “Saz kesim faaliyetleri genellikle kış ve sonbahar aylarında yapılmaktadır. SEKA fabrikası işler durumdayken buranın halkı maddi olarak iyi durumdaydı. Bir kişi ortalama yıllık 15 ton saz keserek fabrikaya satardı. SEKA fabrikası aralık ayı başlangıcı ile mart ayı sonuna kadar yaklaşık 4 ay süresince sazlık alanları kiralardı ve biz de onlara bu alanlardan hammadde olarak saz götürürdük. Aileler çocuk, yaşlı, kar ve soğuk demeden bu işi yaparlardı. Gelir durumu da oldukça fazlaydı.”

SEKA kağıt fabrikasının kapanması ile günümüzde saz kesimi ve sazıcılık faaliyeti yok olma seviyelerine gelmiştir. Günümüzde saz kesimi izinli bir şekilde yapılmakta ve birkaç aile tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde gerçekleşen faaliyetler yasal mevzuatla belirlenen saz kesim alanlarından belirli tarihlerle ve miktarlarda yapılmaktadır. Kesilen sazlar daha çok Çay ilçe merkezine yakın alanlarda yastık, hasır, sepet, sele ve süpürge gibi eşyaların yapımında kullanılır. Bireysel olarak ve yasal izin kapsamı dışından gerçekleştirilen saz kesim faaliyetleri genel olarak gündelik ihtiyaçları karşılamaya yönelik gerçekleştirilmektedir. Göl kenarına yapılan basit saz kulübeleri, ahır ve uzantı çatıları, yer yer yalıtım malzemesi olarak saz kullanımı bireysel olarak yapılan faaliyetin ana kullanım alanlarını oluşturmaktadır (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Armutlu Köyü’nde Sazlardan Yapılmış Kulübe.

Yine özellikle ilkbahar mevsiminde göl kenarında ortaya çıkan taze hasır otu ve sazlar zaman zaman biçilerek hayvanlar için kışlık yem olarak depolanmaktadır. Bu tür kesim ve kullanımlar Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğine göre yasaktır. Kuşların yuva ve kuluçkalarına zarar vermemek ve toplam sazlık alanın %30’luk miktarından az kesim yapılması gerekmektedir. Bunlara uyulmadığı gibi kesim alanları ve zamanlamaları konusunda belirlenen planlara uyulmaması da alana zarar vermektedir.

3.3. Karamık Gölü’nün Politik Ekolojisi

Karamık Gölü çevresinde yaşayan yerel halk yüzyıllardır gölü yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Ancak özellikle son 50-60 yıldır göl ve çevresindeki gelişmeler daha çok dışarıdan göl alanını kendi tasavvurları doğrultusunda yönetmeye çalışan bir dizi dış faktörün etkisi ile şekillenmiştir. Sulak alanların gittikçe önem kazanmasının bu dış paydaşların alanı yönetme isteğini artıracak beklenbilir. Bu faktörlerden en önemlileri uzun süre gölün hemen kıyısında kurulu olan SEKA kağıt fabrikası, doğa koruma amacıyla alana müdahale eden doğa koruma kuruluşları, ekonomik gelişmeyi öncelleyen ve çoğu dışarıdan verilen politik kararlarla planlanan su geliştirme projeleri, tarımsal teşvikler ve kotaları da içeren tarım politikaları ile küreselleşen dünyada gittikçe artan turizm faktörleridir (Şekil 5).

Şekil 5. Karamık Gölü politik ekolojisini etkileyen faktörlerin şematik gösterimi

3.3.1. Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları A.Ş (SEKA):

Karamık Gölü Sulak Alanını ve çevresini etkileyen diğer bir gelişme sulak alanın hemen yanında 1979 yılında faaliyete geçen ve 2003 yılında kapatılan SEKA kağıt fabrikasıdır. SEKA kağıt fabrikası hammaddesi olan sazların büyük bir kısmını Karamık Gölü’nden temin etmiştir. Söz konusu fabrika yılda yaklaşık 40, 000 ton kamışı hammadde olarak kullanılmaktaydı. Bu durum Karamık Gölü çevresinde yaşamlarını sürdüren insanlara hammadde satışı olanağı sağlamış ve Karamık Gölü’nde sazlılık faaliyetleri hız kazanmıştır. Ancak bu durumun taşıma kapasitesine dikkat edilmeden ve bu kapasiteyi aşarak yapılması göl ekosistemini, özellikle de yerli ve göçmen kuşları olumsuz anlamda etkilemiştir (Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008). Saz kesim zamanları alandaki kuşların, balıkların üreme dönemlerine rastlaması, türlere daha fazla zarar vermiştir. Aynı zamanda farklı amaçlarla gölden su çekimleri sulak alanın su dengesini bozmuş ve su miktarı önemli ölçüde azalmıştır. Söz konusu fabrika üretimden artakalan kirli atık sularını göle şarj etmiş ve bu durum Karamık Gölü’nü tarihin en büyük tahriplerinden birine maruz bırakmıştır. Ancak SEKA kağıt fabrikasının 2003 yılında özelleştirilerek feshedilmesi sonrasında göl kendini yenilemeye ve yavaş da olsa eski sağlıklı haline dönmeye başlamıştır (Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2008).

Fabrikanın kapanması ile gölde yapılan saz toplama faaliyeti durma noktasına gelmiştir. Bunun sonucu olarak kesilmeyen sazlar önemli ölçüde göl tabanında yığılmış, gölün doğal kirlilik unsuru olmuşlar ve kirlilik düzeyini artırmışlardır. Aynı zamanda SEKA fabrikası varken sazlar kesildiği için sürekli yenilenmişlerdir. Bu taze sazların bir kısmı yöre halkı için hayvan besi maddesi olarak kullanılmıştır. Yapılan arazi çalışmalarında belirtilene göre sazlıklar maddi önemini yitirince, kesilmedikleri için taze otlar da çıkmayınca söz konusu sulak alanda yangınlar çıkmaya başlamıştır. Bu durum Karamık Gölü’nün barındırdığı ekosistemler ve alanda yaşayan canlı türlerini çok olumsuz etkilemiştir.

Ancak SEKA fabrikası faaliyette olduğu 1989 ile 2003 yılları arasında alandaki yaşamın merkezine yerleşmiş ve yerel yaşam biçimleri bu fabrikanın varlığı ve işlevine göre şekillenmiştir. Fabrikanın kapanması ile alandaki nüfus miktarı bariz olarak düşmüş ve alandan dışarıya göç başlamıştır. Diğer taraftan SEKA yörede üretilen tarım ve hayvansal ürünler ile gölden tutulan balıklar gibi yöresel ürünler için iyi bir pazar durumundaydı. Bu pazarın kaybedilmesi yöreden olan göçleri artırmıştır. Günümüzde tarım ve balıkçılık yaparak geçimini sürdüren bir çiftçi durumu şöyle özetlemektedir: “*Buralar geçimini çeşitli şekillerde sağlayan ve kıt kanaat geçinen insanlarla dolu. Çok zengin yerler değil bizim buralar. Burada ne olursa olsun en fazla biz etkileniyoruz. Buraya SEKA fabrikası açıldı. Bizim için bulunmaz nimetti. Ekmek paramızı sayesinde temin ederdik. Ancak gölümüzü berbat etti ve tarım ürünlerimizi zehirledi. Sağlığımız tehlikeye girdi. Bunu açarken de bize sormadılar, sonra fabrikayı kapattılar. Bu sefer suyumuz biraz daha temiz ama ekmek paramızı elimizden aldılar. Tarım yapıyoruz ama masraflarımızı bile karşılayamıyoruz. Bundan dolayı yıllardır yapılan tarım bırakılıp ilçe merkezine giderek asgari ücrete çalışıyoruz.*”

SEKA kağıt fabrikasının kapanması dolaylı yoldan yöre halkı ve yaşam tarzını da değiştirmiştir. Bu alandaki fabrika Türkiye’nin en fazla üretim yapan fabrikalarından birisi ve 1,300 kişi istihdamı ve yaklaşık bir o kadar da yerel halktan hammadde tedarikçisi olan bir işletmeydi (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2015). Yörede yaşayan toplan nüfus sayısı düşünüldüğünde bu istihdam rakamları oldukça önemlidir.

3.3.2. Tarım Politikaları:

Özellikle 1980’li yıllardan sonra hızla değişen ekonomi politikaları güç odağı ülkeler tarafından güçsüz ülkelere dayatılmıştır (Öztürk, 2007). Bu sebepten az gelişmiş ülkeler milli politikalarını geliştirme ve uygulama konusunda sıkıntılar yaşamışlardır. Türkiye’de yapılan tarım politikaları da Gümrük Birliği (GB), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Uluslar arası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (DB) gibi uluslararası karar mercii sayılan kuruluşların etkisinde gelişme göstermiştir. Türkiye’nin bu dönemlerde söz konusu kuruluşlarla yaptığı anlaşmalar, tarımsal ürünlerin piyasa değerleri düşürmüş, tarım ürünlerinin satış fiyatları ve zam oranları belirlenirken IMF ölçütlerine uyulma zorunluluğu getirilmesiyle, tarımsal üretim sektöre uğratılmıştır (Bakırcı, 2007).

Konuyla ilgili olarak yaşanan diğer bir problem Toprak Mahsulleri Ofisi’nin (TMO) kontrolör olduğu haşhaş tohum dağıtım, kota bildirim, ekim zamanı bildirim gibi konularda zaman zaman gecikmeler olmasıdır (Fotoğraf 7). Sandıklı İlçesi Ziraat Odası Başkanı Süleyman Yıldız bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir: “Eskiden haşhaş önemli bir ihraç ürünüümüzdü. Ancak belirlenen kotalar ... ve uygulanan cezalar üreticiyi zor duruma soktu. Bu durum tarımsal istihdamı ve dolayısıyla da nüfusu olumsuz etkiledi.”

Fotoğraf 7. Karamık Gölü Kuzeydoğu Kenarında Haşhaş Tarımı.

Karamık Gölü çevresinde dünden bugüne azalan diğer bir ürün de şeker pancarıdır. Bu durumda yine devlet tarafından yapılan planlamalar, girdi maliyet yüksekliği ve en önemlisi de şeker pancarı üretimine alternatif olarak sunulan şeker kamışının yerel halk tarafından benimsenmemesi ve kabul görmemesi etkili olmuştur. Ayrıca devlet eliyle ve özel şirketler vasıtasıyla yürütülen tohum sertifikalandırma ve patent çalışmaları gibi uygulamalar da yöre tarımını etkileyen faktörlerdendir. Diğer yandan özellikle küçük çaplı üretim yapan çiftçilerin devlete ve piyasaya olan borçları nedeniyle ürünlerini ağaçta ve toptan satmak zorunda kalmaları, ürünlerini daha ucuz fiyatlarla satmalarına sebep olmaktadır. Konuyla ilgili olarak bir köy sakini durumu şöyle dile getirmiştir: “Atalarımızdan bizlere miras kalan tohumluklarımızı elimizden peşin para ile satın aldılar. Biz de ihtiyaçtan dolayı sattık ve şuan tek ekimlik olan İsrail kökenli tohumları ekiyoruz. Her sene yeniden parayla tohum alıyoruz. Bu da yetmiyor günü gelen kredi ve borçlarımızı ödemek için tarlada bulunan ürünlerimizi daha ermeden dalında yok pahasına satıyoruz. Ürünlere emek veriyoruz ama kaymağımı başkaları yiyor.”

3.3.3. Doğa Koruma Kuruluşları

Karamık Gölü 1993 yılında doğal sit alanı ilan edilmiştir (Zengin, 2007). Sit alanı ilanı ile birlikte DSİ, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı gibi kuruluşlar Karamık Gölü etki sahasında faaliyetlerini yoğunlaştırmışlardır. Bu faaliyetler çoğu kere sulak alanı kurtarabilmek adına yöre halkına kısıtlamalar getirme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Faaliyetlerin bir kısmı göl çevresinde yaşayan insanların kültürel ve ekonomik hak ve özgürlüklerini dikkate almadan gerçekleştirilmiştir. Örneğin avcılıkla ilgili uygulamalar çatışma alanlarından biridir. Konuyla ilgili olarak Karamık Köyü sakinlerinden bir avcı durumu şu sözlerle ifade etmiştir: “Buradaki halk yoksul. Geçinmek için göl var. Gölü de yasaklıyorlar. Bizim insanımızda yasakları tanımıyor. Gelir kaynağı olsun diye avcılığın yasak olduğu dönemlerde bile avcuları göle çıkarıyor.”

Benzer şekilde Karamık Gölü’nde balıkçılık faaliyetinde de resmi kuruluşlar ile yöre halkı arasında doğrudan sorulduğunda dile getirilmeyen bir anlaşmazlık olduğu görülmüştür. Sahada balık tutulması sırasında Su Ürünleri Şubesi’ne bağlı görevlilerin gelmesi üzerine kayıkta bulunan bir

balıkçı: “Yine bunlar geldi. Bizim gölümüzü bize vermeyecekler yakında. Bunlar hiç yararımıza çalışmaz. Ancak ekmeğimize taş koyar” diyerek aslında içinde bulunan fakat doğrudan yansıtamadığı hisleri dile getirmiştir. Yine hayvancılıkla geçinen çiftçilerden birisi: “Bunların (yönetici) mera diye beni koymadığı yerler dedemin sebze ektiği alanlar. Bizim tarla sınırlarımız taşlarla bellidir. Benim tarla ektiğim yeri benden iyi mi bilecekler? Hem bu mera alanı sınırları herkese farklı mı? Adamına göre değişen mera alanı mı olur? Senede bir gelip sorun çıkarıyorlar. Hangi işe el atsalar sadece sorun çıkıyor ortaya” diyerek yasaklara ve yönetime karşı tutumunu dile getirmiştir.

Karamık Gölü’nün sit alanı ilan edilmesiyle birlikte faaliyetlerini artıran diğer bir kuruluş Tarım ve Orman Bakanlığıdır. Karamık Gölü mevcut konumu ile siltasyon ve diğer etkilerle karasallaşma eğilimindedir. Buna yönelik olarak Çay Orman Müdürlüğü, Karamık Gölü havzasında ve hakim tepelerde ağaçlandırma çalışmaları yapmıştır. Bu çalışmalar beraberinde çeşitli yasaklamaları getirmiştir. Bu yasaklamalardan yöre halkı üzerinde en fazla etkiye sahip olan ağaçlandırma sahalarında yöre halkının ekonomik faaliyetlerinin yasaklanması olmuştur. Karamık Gölü etrafındaki Yörük köylerinde keçiciliğin bitme noktasına gelmesine sebep olan olaylardan biri de budur. Konuyla ilgili olarak yörede keçi beslemiş ve Antalya’ya göç etmek zorunda kalmış bir kişi şunları dile getirmiştir: “Keçi dediğin dağlarda yetiştirilir. Ancak son zamanlarda ormancılar keçilerinizi dağa çıkaramazsınız dediler. Bu demek oluyor ki siz keçicilik yapmayın, aç kalın. Ben kendimi bildiğimden beri keçi beslerim. Ben de keçi besleyebileceğim bir yere göç ettim.”

Karamık Gölü’nün sit alanı ilan edilmesi ve bu kararın beraberinde getirdiği göl üzerindeki yönetim ve denetleme faaliyetlerinin artışı yöre halkı üzerinde çeşitli etkiler bırakmıştır. Bu etkiler zamanla göle bakış açısını değiştirmiş ve göl ekosistemini etkilemiştir. Alan korunmaya çalışılırken yöre halkı Karamık Gölü’nden soyutlanmıştır. Bu soyutlama ile birlikte yöre halkı gölü “sorun üreten”, “değersiz bir alan” olarak görme eğilimine girmiştir. Bunun yanı sıra gölden soyutlanan yöre halkının, gündelik faaliyetlerindeki göl kullanımı kısıtlanmış ve bundan ekonomik olarak zarar görmüşlerdir. Alanın uluslar arası öneme sahip bir sulak alan olduğunun anlaşılması ile muhtemelen ileriki yıllarda ek koruma statüleri getirilecektir. Türkiye’nin diğer sulak alanlarında yapılan çalışmalardan (Arı, 2003; 2006) bu ek statülerin ek yasaklamalar anlamına geldiği bilinmektedir. Dolayısı ile bu tür uygulamalar göl alanının yerel halkın kontrolünden gittikçe çıkararak yerel olmayan paydaşların kontrolüne geçmesi beklenebilir.

3.3.4. DSİ ve Diğer Su Geliştirme Projeleri:

Karamık Gölü Türkiye’de bulunan sulak alanların zararlı görülmesi hikâyesine 1917’li yıllarda katılmıştır. Karamık Gölü ve havzasında 1917 yılında ağır bir sıtma salgını görülmüştür (Kasım, 2005). Yörede yaşayan insanlar bu salgının Karamık Gölü temelli olduğunu düşünmüş ve göle yakın olan çevre yerleşmeler bugün buldukları yerlere taşınmışlardır (Anonim, 1999). Daha sonra 1924 yılında İstanbul Bakteriyoloji Hastanesi kursiyerleri Afyonkarahisar ilinde bir mücadele merkezi kurmuşlar ve 13 Mayıs 1926 yılında ilan edilen 839 sayılı kanun ile bu durum desteklenmiştir (Tuğluoğlu, 2008). Bu gelişmeler ile birlikte Karamık Gölü’nde bir mücadele başlatılmıştır. Bu mücadelenin temelinde ilaçlama ve kurutma faaliyetleri vardı. Daha sonra DSİ’nin kuruluşundan sonra Karamık Gölü’nde drenaj kanalları ve kuyular açılarak alan drene edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalarla gölün kurutulması hedeflenmiştir. Bu amaca hizmet etmek adına yürütülen diğer bir faaliyet, alana suyu fazla kullanan ağaçların dikilmesi olmuştur. Bu şekilde gerçekleştirilen ağaçlandırma çalışmalarının Afyonkarahisar ili tamamında gerçekleştirildiği bilinmektedir (Tuğluoğlu, 2008). Belirtilen bu faaliyetler göl alanını daraltmış ve ekosistemi olumsuz etkilemiştir. Gölün bu geri çekilmesi çeşitli şekillerde alandaki diğer parametrelere de yansımıştır.

Karamık Gölü dört adet sürekli ya da mevsimlik dere ve pınarlar vasıtasıyla beslenmektedir. Geneli, Dipsiz, Aykırısı ve Kocabaş, Karamık Gölü’nü besleyen kaynaklardır. Gölün düdenlerden başka dış akışı bulunmamaktadır. Özellikle 2000’li yıllardan sonra DSİ çalışmaları ile bu kaynakların göl ile buluşması engellenmiş ya da isteğe bağlı olarak kontrollü olarak su verilmiştir. Söz konusu bu durum sulu tarım ve yerleşmelerin su ihtiyaçlarının sağlanması adına su toplama bentleri ile yapılmıştır. Karamık Gölü güneyinde bulunan düdenler, gölün tek dışarı akımını sağlayan unsurlardır (Fotoğraf 8). Gölü besleyen kaynaklara yapılan müdahalelerin yanında, düdenler DSİ tarafından önce duvarlarla kapatılmıştır. Daha sonra söz konusu düdenlere regülatörler inşa edilmiştir. Bu çalışmalar gölün doğal devrinin bozulmasına

sebebi olmuştur. Bunun sonucu olarak alanda mandacılık faaliyetinin yapıldığı bataklık alanlar yok olma eğilimine girmiştir. Sonuç olarak mandacılık faaliyeti için olumsuz bir durum oluşmuştur.

Fotoğraf 8. Gölün Güneyinde Düden ve Kısmi Su Geçişi

3.3.5 Turizm:

Sulak alanlar buldukları yörelerde birçok farklı konuda önemli katma değerler sağlamaktadır. Buldukları alanlarda peyzaj elemanları vasıtasıyla sağladıkları güzellikler ve ev sahipliği yaptıkları bitki ve hayvan türleri ile oldukça fazla insanı kendilerine çeker; dolayısıyla belirli ziyaretçi ve turizm potansiyeline sahip alanlar olma özelliği taşırlar. Son zamanlarda meydana gelen turizm anlayışındaki değişimlerle ziyaretçiler şehirselen alanlardan kaçarak doğal alanlara yönelmiştir.

Karamık Gölü Sulak Alanı sürekli ya da dönemlik olarak bünyesinde barındırdığı kuş türleri vasıtasıyla kuş gözlemciliği diğer adıyla ornitoturizm açısından küçümsenemeyecek potansiyele sahip bir alandır. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı’na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün 2012 yılında söz konusu gölde yaptığı çalışmada Karamık Gölü ve yakın çevresinde 16 takım, 45 familya içerisinde 182 kuş türünün varlığı saptanmıştır. Sağlıklı bir sulak alan ekosistemi ve sağlıklı bir çevre koruma plânlamasının en önemli unsurlarından birini kuş gözlemciliği oluşturmaktadır (Uslu, 1986). Çevresel koşul ve değişimlere en duyarlı canlılardan birisi olan kuşlar, ekosisteme insan eliyle yapılan ve olumsuz anlamda doğayı etkileyen faaliyetlerin erken alarm sistemi olarak işlev göstermektedir. Ayrıca Karamık Gölü çevresi tarihin çeşitli devirlerine ait tümülüs, höyük, anıt mezar, türbe gibi tarihe dayalı turizm faaliyetlerine kaynak olabilecek potansiyelde alanlara sahiptir. Karamık Höyük, Domuz Höyüğü, Akkonak Höyük başlıca turistik kaynaklar olma potansiyeline sahiptir (Akurgal, 1990). Yine Karamık Gölü’nün Bizans Dönemi’ndeki kullanımı ve alanda Miryakefelon Savaşı’nın yaşanmış olması tarihi turizm potansiyelini artırıcı bir etkidir. Alanın yüksek bir turizm potansiyeli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu potansiyelin yöre halkı için turizm gelirine dönüşmesi için gerekli olan altyapı henüz mevcut değildir.

4. Sonuç

Karamık Gölü bugün bulunduğu duruma, hem alanda yaşayan yerel toplumların şekillendirici faaliyetleri hem de dışarıdan müdahale eden bir takım kurumlar ile politik kararlar sonunda gelmiştir. Gölde bir yandan tarım, hayvancılık, avcılık ve sazıcılık gibi kültürel ekolojik faktörlerin şekillendirici etkileri görülürken diğer yandan SEKA kağıt fabrikası, kota ve teşvikleri de içeren tarım politikaları, doğayı daha fazlaca kullanmayı teşvik eden neoliberal politikalar ve doğa koruma kuruluşlarının faaliyetleri gibi politik ekolojik faktörler etkili olmuştur. Bu iki grup altında sınıflandırılacak faktörlerinden bazıları ihmal edilerek Karamık Gölü gibi sulak alan peyzajlarının arkasındaki şekillendirici gerçek güçler anlaşılamaz.

Bütün bu etkilerden bazıları sürdürülebilirlik ilkeleri ile uyumlu iken bazıları alanın sürdürülebilirliğine tehdit oluşturmuştur. Karamık Gölü’nü tehdit eden bu faaliyetlerden bir kısmı yerel

halkın faaliyetleri iken önemli bir kısmı dışarıdan alana olan müdahalelerin sonucudur. Karamık Gölü çevresinde yaşayan toplulukların ana geçim şekli olan tarım faaliyetlerinde kullandıkları ilaç ve gübreler gölde ötrofikasyona sebep olmuş, uygun zaman ve şekilde yapılmayan avcılık gölün yaban hayatı üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Diğer taraftan yerel halkın gelir getirici faaliyetler olarak gördüğü turizm de kaçak avcılar yolu ile yaban yaşamını olumsuz etkilemiştir. Yerel halkın birçok kullanımını sürdürülebilir olmasına rağmen sözü edilen faaliyetler Karamık Gölü degradasyonunda önemli rol oynamıştır.

Diğer taraftan politik kararların neden olduğu dış müdahaleler göl ekosistemi üzerinde çok daha yıkıcı etkilere sahiptir. SEKA kağıt fabrikası açık olduğu dönem için bu etkilerin başında gelmektedir. Hammadde ve su ihtiyacını gölden karşılayan bu fabrika 25 yıl boyunca gölün kaynaklarını yoğun bir şekilde kullandığı gibi, atık suları vasıtasıyla gölü önemli ölçüde kirletmiştir. Diğer taraftan DSİ, alanda inşa ettiği drene ve su kanalları ile regülatörlerle suyun doğal rejimine müdahale edilmiş ve bu durum göle adapte olmuş bitki ve hayvan türlerine zarar vermiştir. Ekonomik teşvikleri ve kotaları da içeren tarım politikaları alandaki ürün desenini önemli ölçüde değiştirmiş ve yerel halk, teşvikler ve kota nedeniyle çok alışkın olmadığı ürünler yetiştirmek zorunda kalmıştır. Bu tür tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilir olmadığı ancak deneme yanılma yoluyla öğrenilebilmiştir.

Karamık Gölü’nde insan-çevre arasındaki karşılıklı ilişkileri etkileyen bu iki farklı gruptan politik ekolojik faktörler neredeyse her zaman daha fazla etkiye sahiptir. Sit alanı ilanı, sanayi tesislerinin kuruluşu, doğa ve orman koruma ile ilgili çalışmalar yerel kullanımlarla sürekli çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bütün bu çatışmalar alanın sürdürülebilir kullanımı önündeki önemli engeller olarak görülmektedir. Yerel halkın dışarıdan verilen kararları etkileme gücü çok azdır çünkü bunun için gerekli olan idari mekanizmalara sahip değildir. Bu, ancak katılımcı bir yönetim anlayışının benimsenmiş olması durumunda mümkündür. Ancak alandaki durum bu noktadan çok uzaktır. Bir çiftçi “*bize hiç sormadılar ki*” ifadesi ile kendilerinin karar süreçleri dışında tutulduğunu belirtmiştir. Hatta yerel halkın dışarıdan gelen idari kararlar ve yönetici kurumlarla ilgili algısı o kadar ümitsizdir ki bir çiftçi kurumların gittikçe göle daha fazla müdahale etmesi ve yasaklar getirmesinin oluşturduğu algıyı yazının başlığında da kullanılan “*Bizim gölümüzü bize vermeyecekler*” sözüyle ifade etmiştir.

Karamık Gölü’nün sürdürülebilir kullanımı için bütün bu iç ve dış paydaşların bir araya gelerek doğal yaşamla birlikte yerel halkın geleneksel yaşam tarzlarını bir arada sağlıklı bir şekilde yaşatabilecek bir yönetim yapısı kurmaları gerekmektedir. Ancak bugünkü kurumsal yapılar, doğa koruma yaklaşımı, neoliberal ekonomik politikaların dayattığı öncelikler, çiftçiler üzerine dışarıdan empoze edilen kısıtlamalar gibi nedenlerle bu, çok olanaklı görünen bir durum değildir. Her ne kadar zorluklar olsa da sulak alanların korunması konusundaki gelişmeler ışığında Karamık Gölü gibi doğa için işlevleri ve insanlar için faydaları tartışılmaz derecede önemli olan alanların korunması için tüm ulusal ve uluslar arası enstrümanlar devreye sokulmalı ve çok geç olmadan bu alanların sürdürülebilir kullanımı ve akılcı yönetimi sağlanmalıdır.

Neticede bu çalışma, Karamık Gölü gibi önemli işlev ve fonksiyonlara sahip ekosistemlerin sadece orada yaşayan halkın yüzyıllardır sürdürdüğü faaliyetlerle şekillenmediği, aksine alanda yaşamasalar bile alan dışında burayla ilgili karar verme yetki ve salahiyetine sahip birçok kurum ve kuruluş tarafından şekillendirildiğini göstermiştir. Dolayısı ile insan-çevre ilişkilerini konu alan çalışmalar bir yandan belli bir çevreyi doğrudan kullanan halkın faaliyetlerini incelerken diğer taraftan gittikçe küreselleşen dünyada dışarıdan kaynağını alan ilke, karar, kurum ve kuruluşların rolünü de içine alan politik ekolojik faktörleri daha gerçekçi bir şekilde ortaya koymalıdır.

Kaynakça

- Adaman, F., Hakyemez, S. ve Özkaynak, B. (2009). The Political Ecology of a Ramsar Site Conservation Failure: The Case of Burdur Lake, Turkey. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 783-800.
- Akurgal, E. (1990). *Anadolu Uygarlıkları*. İstanbul: Serhat Yayınevi.
- Anonim. (1996). *Türk Çevre Mevzuatı. Cilt: 1*. Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Ankara.

- Arı, Y. (2001). Visions of a Wetland: Linking Culture and Conservation at Lake Manyas, Turkey. UMI Press, An Arbor, USA.
- Arı, Y. (2003a). Manyas Gölü’nün Kültürel Ekolojisi: Tarihi Süreçte Adaptasyon ve Değişim. *Türk Coğrafya Dergisi*, 40(1): 75-97.
- Arı, Y. (2003b). Kuş Cenneti Milli Parkı’nda Park Yönetimi-Yöre Halkı İlişkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 8(9): 7-37.
- Arı, Y. (2014a). Coğrafyada Saha Öğretimi ve Saha Araştırmaları. İçinde Arı, Y. ve Kaya, İ. (Ed.) *Coğrafya araştırma yöntemleri*, (303-315), Balıkesir, Coğrafyacılar Derneği.
- Arı, Y. (2014b). Koruma Alanları Ders Notları. Balıkesir Üniversitesi, Coğrafya Bölümü, Balıkesir.
- Arı, Y. (2006). Ramsar Sözleşmesinin Doğa Koruma Yaklaşımına Eleştirel Bir Bakış. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(15): 275-302.
- Arı, Y. (2017). Çevresel Determinizmden Politik Ekolojiye: Son 100 Yılda Dünya’da ve Türkiye’de İnsan-Çevre Coğrafyasındaki Yaklaşımlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37): 1-34.
- Arı, Y. ve Arslan, F. (2007). Sanayicilerin Doğa Koruma Algısı: Kuş Cenneti Milli Parkı Örneği, Balıkesir Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No: 11
- Arı, Y. ve Derinöz, B. (2011). Bir Sulak Alan Nasıl Yönetilemez? Kültürel Ekolojik Perspektif ile Marmara Gölü (Manisa) Örneği: *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 9(1): 41-60.
- Atalay, İ. (1977), Sultandağları ile Akşehir ve Eber Gölleri Havzalarının Strüktürel, Jeomorfolojik ve Toprak Erozyonu Etüdü. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Arı, Y., Kaya, İ. (Ed.). (2014). *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*. Coğrafyacılar Derneği Yayınları. Balıkesir
- Bahadır, M. (2012). Eber ve Akşehir Göllerinin Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 10(1): 63-89.
- Bakırcı, M. (2007). *Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Bryant, R.L. ve Bailey, S. (1997). *Third World Political Ecology*. London: Routledge.
- Çalışkan, V. (2003). Amik Ovası ve Amik Gölü: Bir Sulak Alanı Kurutma Deneyiminin Günümüze Ulaşan Etkileri, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 41, S. 97-125.
- Erdem, O., 1995, Türkiye'nin Kuşcennetleri, Çevre Bakanlığı, Ankara.
- Evered, K. T. (2012). Political Ecologies of Turkey’s Wetlands and Lake Burdur: The Case of Demirel and the Duck. *The Arap World Geographer*, 15(1), 45-71.
- Girgin, M. (2000). Marmara Gölü. *Doğu Coğrafya Dergisi*, (3): 77-103.
- Güney, E. (1992). İnsanın Neden Olduğu Ekosistem Değişiklikleri. *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 9, 329-335. İstanbul.
- Güney, E. (1995). Türkiye’de Sulak Alanların Çevre Sorunları. *Türk Coğrafya Dergisi*, (30) : 41-52, Ankara.
- Gürer, İ. ve Yıldız, E. (2008). Türkiye’nin Sulak Alan Politikalarına Genel Bir Bakış: Sultansazlığı Sulak Alanı Örneği. TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi, Ankara.
- Hasbek, M. (2018). Karamık Gölü’nün (Afyonkarahisar) Kültürel Ve Politik Ekolojisi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kara Avcılığı Kanunu. (2003). Kanun No: 4815.

- Karadeniz, N. (1995). *Sultansazlığı Örneğinde Islak Alanların Çevre Koruma Açısından Önemi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- Kavurt, C. (1993). Eber ve Karamık Gölleri’nde Ötrotikasyon ve Trofik Seviyelerinin Araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Mühendisliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Kaya, İ. (2014). Nitel Araştırma Yöntemleri. İçinde Arı, Y. ve Kaya, İ. (Ed.) *Coğrafya Araştırma Yöntemleri*, (267-301), Balıkesir, Coğrafyacılar Derneği.
- Korkmaz, H. Ve Gürbüz, M. (2008). Amik Gölü’nün Kültürel Ekolojisi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı, 17 : 1-26.
- Korukoğlu, A., Gündüz, Ş. ve Güneyli, A. (2017). Evaluation of Opinions Related to Endangered Neopolis Wetland in North Cyprus. *Eurasia Journal of Mathematics Science and Tecnology Education*. 13 (6): 2215- 2233.
- Ozesmi, U. (2000). Conservation strategies for sustainable resource use in the Kizilirmak Delta in Turkey.
- Özmen, M. ve Timur, N. (2015). Müşteri Değeri Üzerine Etnografik Bir Olay İncelemesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24).
- Öztürk, I. (2007). Foreign Direct Investment-Growth Nexus: A Review of the Recent Literature. *International Journal of Applied Econometrics and Quantitative Studies* Vol. 4-2.
- Peet, R. and Watts, M. (2004). *Liberation Ecologies: Environment, Development, Social Movements*. London: Roudledge.
- Robbins, P. (2012). *Political Ecology a Critical Introduction (Second Edition)*. UK: John Wiley and Sons Ltd.
- Sönmez, M. E. ve Somuncu, M. (2016). Sultansazlığı’nın Alansal Değişiminin Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi. *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: 66, 1-10.
- Sulak Alan Koruma Yönetmeliği. (2014). Resmi Gazete Sayı: 28.962.
- T. C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. (2012). Karamık Sazlıkları Sulak Alanı Biyoçeşitlilik Araştırması. V. Bölge Müdürlüğü, Afyonkarahisar.
- Taş, B. ve Yakar, M. (2010). Afyonkarahisar İlinde Yükselti Basamaklarına Göre Arazi Kullanımı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 8(1): 57-76.
- Tuğluoğlu, F. (2008). Türkiye Sıtma Mücadelesi (1924-1950). *Türkiye Parazitoloji Dergisi*, 32(4): 351-359.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK). (2013). Seçilmiş Göstergelerle Afyonkarahisar. Manisa Bölge Müdürlüğü.
- Uzun A. (2007). Gediz Deltası’nda Yaşanan Koruma-Kullanma Çatışması. İçinde *ÇESKO 2007, Kongre Kitabı*, s. 39–47.
- Uzun, N. (2008). Afyonkarahisar İli Çevre Durum Raporu. T.C. Afyonkarahisar Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Afyonkarahisar.
- Yalçınlar, İ. (1957). Sultandağları Strüktürü Üzerine Yeni Müşahedeler. *Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, No: 8.
- Yarar, M., ve Magnin, G., 1997, Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları, Doğal Hayatı Koruma Derneği, İstanbul.
- Yavan, N. (2014). Nicel Araştırmalarda Veri ve Veri Toplama Teknikleri. İçinde Arı, Y. ve Kaya, İ. (Ed.) *Coğrafya araştırma yöntemleri*, (219-234), Balıkesir, Coğrafyacılar Derneği.

- Yavuz, L. (1995). Çevre Açısından Sulak Alanların Önemi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1, 80-86.
- Yazıcı, H. Ve Şahin, İ. F., 1999. “Demir yurt (Tödürge-Sivas) Sulak Alanı Ve Yakın Çevresinde Coğrafi Gözlemler”, *Türk Coğrafya Dergisi*, (34): 19-30.
- Zafer, B. (1991). Türkiye’de Doğa Koruma Alanları ve Doğal Sitlerin Belirleme ve Sınıflandırılmasında Kullanılacak Kriterlerin Saptanması Amacıyla İzmir/ Kemalpaşa Örneklemesine Dayalı Yöntem Araştırması. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Zengin, A. (2007). Doğal Sit Sorunlarının Bornova Çiçekliköy ve Yakaköy Örneğinde Hukuksal Yapı Açısından İncelenmesi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.